

Ιστορική Συνείδηση και Σχολική Ιστορία: Ο ρόλος της κριτικής μνήμης σε μια πορεία προσωπικής, εθνικής και ευρωπαϊκής αυτογνωσίας

ΔΙΕΘΝΕΣ ΠΡΟΣΥΝΕΔΡΙΟ

ΚΟΖΑΝΗ

«Κοβεντάρειος» Αίθουσα Εκδηλώσεων
Δήμου Κοζάνης, Χαρισίου Μούκα & Κοβεντάρων

Σάββατο **16 Μαΐου** 2015
Ώρα: 8:30 - 18:00

Εικαστικό: Ν. Λυγερός

ΟΡΓΑΝΩΣΗ

ΣΥΝΘΕΣΗ
Ο Κύκλος των Ευρωπαϊκών
Εκπαιδευτικών

Δ Η Μ Ο Σ
Β Ο Ι Ο Υ

ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ
ΔΥΤΙΚΗΣ
ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ

ΔΗΜΟΣ
ΚΟΖΑΝΗΣ

ΔΗΜΟΣ
ΣΕΡΒΙΩΝ
ΒΕΛΑΒΕΝΤΟΥ

Επιστημονική - Οργανωτική Επιτροπή:

Δρ Χρυσούλα Κοσμίδου-Hardy, Πρόεδρος.

Στέλλα Ρουσιάδου, Αντιπρόεδρος.

Μέλη

Αθανασιάδου Μαρία, Οικονομολόγος.

**Γκοτσόπουλος Τάσος, μέλος Δ.Σ. ΣΥ.Ν.Θ.Ε.ΣΗ Γ. Δ/ντής Perception
ετ. Επικοινωνίας.**

Κουρεμάδη Ισμήνη, Εκπαιδευτικός, Φιλολόγος.

Μαρκούση Χρυσούλα, Οικονομολόγος, Δήμος Βοΐου.

Δρ. Μυλωνάς Δημήτριος, Φιλολόγος, Περιφέρεια Δ.Μακεδονίας.

Οικονόμου Χριστίνα, Εκπαιδευτικός, Φιλολόγος.

**Παπαδόπουλος Σταύρος, αντιδήμαρχος πολιτισμού και τουρισμού
Δήμου Σερβίων-Βελβεντού.**

Παπανικολάου Δέσποινα, Εκπαιδευτικός, ΚΔΒΚ, Δήμος Κοζάνης.

Τσιρούδης Τόλης, Πληροφορικός/Γραφίστας, Δήμος Κοζάνης.

Γραμματειακή υποστήριξη:

Άννα Τσιτσιώκα Φιλολόγος.

Δήμητρα Καραμήτσου Φιλολόγος

Περίληψεις Διεθνούς Προσυνεδρίου

ΕΝΑΡΞΗ

Χρυσούλα Κοσμίδου-Hardy

ΜΝΗΜΗ. Να θυμάται ή να μη θυμάται κανείς; Ίσως δεν θα ήταν υπερβολή να πω πως ερωτήματα όπως αυτό πλησιάζουν στο γνωστό ερώτημα «ΝΑ ΖΕΙ ΚΑΝΕΙΣ Ή ΝΑ ΜΗ ΖΕΙ»; Η οικονομική κρίση σε χώρες και λαούς της Ευρώπης οδήγησε σε αμφισβήτηση τη γέννηση της ενότητας αυτής.

Είναι η Ευρώπη των αξιών, η Ευρώπη των ανθρώπων; Είναι μήπως η Ευρώπη του Ευρώ και μιας μονεταριστικής λογικής στο πλαίσιο μιας στενά οικονομίστικης άποψης; Το 2000, στο πλαίσιο του πρώτου Διεθνούς Συνεδρίου του τριετούς Διακρατικού προγράμματος ΣΥ.Ν.Θ.Ε.ΣΗ. με τίτλο «**Η Επικοινωνία ως Παράσταση**», που πραγματοποιήθηκε στο Ευρωπαϊκό Πολιτιστικό Κέντρο των Δελφών, κλείσαμε τις διήμερες εκδηλώσεις, αντί τυπικού συνεδρίου, με παράσταση στο Αρχαίο Στάδιο των Δελφών. Τίτλος της παράστασης ήταν: «ΕΥΡΩ-ΠΟΛΙΤΕΣ». Πολίτες της Ευρώπης, των αξιών και των λαών ή του Ευρώ; Το σενάριο φαίνεται πως ήταν προφητικό. Η Ευρωπαϊκή Ένωση, λοιπόν, αντιλαμβανόμενη την αμφισβήτηση που δέχεται ως ένωση ουσιαστική με σεβασμό στους λαούς και αλληλεγγύη, προωθεί προγράμματα που θα τονίζουν τη σημαντικότητα των αξιών της Ευρώπης, την οποία πλέον, τις αξίες και την ιστορία της, χρειάζεται να θυμηθούμε.

Ιστορία είναι το σημαντικό ζήτημα. Ιστορώ, αφηγούμαι, θυμάμαι, ονειρεύομαι. Αλλά ποιος και πώς αφηγείται; Τι σημαίνει άραγε αυτό;

Τι σημαίνει Επικοινωνία; Ποιος επικοινωνεί το παρελθόν, το παρόν και το μέλλον και σε ποιους; Με ποιες αφηγήσεις; Ποιες ιστορίες; Ποιος νομιμοποιείται να γράφει 'επίσημες' ιστορίες, να διαδίδει εικόνες, παραστάσεις και αναπαραστάσεις, να γράφει βιβλία, να επηρεάζει τη ροή των γεγονότων; Ποιες ιστορίες και αφηγήσεις αποσιωπώνται και μένουν στο περιθώριο; Με ποιες συνέπειες;

Ποια είναι η 'μαγεία' της λαϊκής μνήμης και ποια η προσπάθεια 'απομάγευσής' της από τις θεωρούμενες 'λόγιες' ή επίσημες αφηγήσεις;

Ποιοι είναι οι 'λύκοι' και πώς μπορεί κανείς να 'χορεύει' με τους λύκους;

Τι γίνεται με τη σχολική ιστορία; Πώς παρουσιάζεται το παρελθόν και από ποιους σε ποιους; Ποιο το αποτέλεσμα;

Ποιες οι 'παρεμβολές' των στερεότυπων στην προσπάθεια να αντιληφθούμε την πραγματικότητα και τον εαυτό μας; «Τι Λωζάνη τι Κοζάνη, τι Σούρδος τι Εβραίος;»;

Πώς φτάνει κανείς σε τέτοιες ταυτίσεις και πώς θα αποταυτιστούμε;

Πόντος, γλώσσα, ταυτότητα, προσωπικότητα. Ένα παράδειγμα για να δούμε αν το παρελθόν 'πέθανε' ή 'ζει' και πώς, άραγε.

Και τέλος 'Κοζάνη». Και να πώς αποφασίστηκε αυτή η επιλογή.

Στο πλαίσιο της ευρωπαϊκής πρωτοβουλίας η ΣΥ.Ν.Θ.Ε.ΣΗ. αποφάσισε την οργάνωση δραστηριοτήτων και ευρωπαϊκού προγράμματος σχετικού με αυτό το θέμα. Αποφασίσαμε να ξεκινήσουμε με προσυνέδριο. Στο Αθηνοκεντρικό το κράτος;

Όχι, είπαμε. Αποφασίστηκε να γίνει το προσυνέδριο στην περιφέρεια. Και εκεί επιλέξαμε την Κοζάνη. Βασικά κριτήρια.

- Προσπάθεια της ΣΥ.Ν.Θ.Ε.ΣΗ. για αποκέντρωση και ενεργοποίηση της περιφέρειας, αλλά και των μελών μας.
- Συνεργασία με τοπικούς παράγοντες.
- Ύπαρξη μελών της ΣΥ.Ν.Θ.Ε.ΣΗ. που θα εγγυηθούν την ποιότητα της εκδήλωσης. Τέτοιο υπεύθυνο μέλος είναι η κ. Στέλλα Ρουσιάδου και, επομένως, τα κριτήρια καλύφθηκαν.

Κοζάνη, λοιπόν: Δυο λόγια για τη συνεργασία μας με τους φορείς.

Όλοι οι φορείς του Νομού που αναφέρονται στο πρόγραμμα συνεργάστηκαν μαζί μας για την υλοποίηση αυτής της εκδήλωσης. Οι καιροί είναι δύσκολοι και, επομένως, είναι σημαντικό να κάνει κανείς ό,τι μπορεί για να συμβάλει στην οργάνωση και πραγματοποίηση τέτοιων εκδηλώσεων. Τους ευχαριστώ όλους για τη συνεργασία.

Θα μου επιτρέψετε τώρα μια ειδική αναφορά σε προσωπικές μου μνήμες μια και το προσυνέδριο σχετίζεται με το θέμα της μνήμης.

Να που στο δρόμο για την αναζήτηση αυτογνωσίας οι μνήμες δεν είναι φαντάσματα: Είναι παρούσες. Γεννέται μου η Κοζάνη. Μεγάλωσα, ωστόσο, στη Θεσσαλονίκη και, στη συνέχεια λόγω επαγγελματικών υποχρεώσεων η ‘άγκυρά’ μου έπιασε Αθήνα. Παρόλη την απουσία μου από αυτήν εδώ την πόλη, υπάρχει πάντα μέσα μου ένας χώρος που κρατώ τη γενέτειρα. Συγκίνηση; Νοσταλγία; Μπορεί. Μα και τόσα άλλα.

Κλείνοντας εξομολογούμαι ότι για την επιλογή της ιδιαίτερης πατρίδας ως μητέρας, που θα δούμε και στο εργαστήριο, έπαιξε σημαντικό ρόλο –στο βαθμό της δικής μου πρότασης προς το Δ.Σ.- η πιο γλυκειά ύπαρξη που κουβαλώ εντός μου. **Η μητέρα μου Σοφία** από το όμορφο χωριό της Ελάτης στο δήμο Σερβίων! Γλυκειά όσο και πονεμένη ανάμνηση. Μα πάντα παρούσα.

Η αφήγηση και η εξομολόγηση αυτή τελειώνει εδώ.

Εκ μέρους της ΣΥ.Ν.Θ.Ε.ΣΗ. σας καλωσορίζω στην εκδήλωση αυτή και σας ευχαριστώ.

«Επικοινωνία και Μνήμη: ‘Αναμνήσεις από το Μέλλον’;».
Βιντεοπαρουσίαση

Δρ Χρυσούλα Κοσμίδου-Hardy¹

Ο ρόλος της μνήμης είναι σημαντικός για τη δόμηση της ταυτότητας σ’ ένα ταξίδι κριτικής αυτογνωσίας, όπου το υποκείμενο μαθαίνει να μην υποθηκεύει το *τώρα* (παρόν) μέσα από μια αρνητική απώθηση του *πριν* (παρελθόν) και μια φυγή στο *μετά* (μέλλον). Η μνήμη είναι θεμελιώδες στοιχείο σύνδεσης του *πριν*, του *τώρα* και του *μετά* και, επομένως, κρίσιμο για την οικοδόμηση της βάσης υποδοχής και αναμονής του μέλλοντος. Ωστόσο, το στοιχείο της προσωπικής (ή λαϊκής –popular- κατά τον Foucault) *μνήμης* καταπιέζεται μέσα από την προώθηση μιας *κυριαρχής μνήμης*. Στη σχετική βιβλιογραφία, μάλιστα, υποστηρίζεται το επιχείρημα ότι οι αναμνήσεις του ανθρώπου ‘υποκλέπονται’. Η πληροφοριακή λειτουργία των Μ.Μ.Ε. μας κάνει να ξεχνούμε, ενώ η εξάντληση που δημιουργείται από το βομβαρδισμό ειδήσεων προκαλεί *ιστορική αμνησία*.

Πρόσφατες έρευνες αναφέρονται στο σύνδρομο της *απατηλής μνήμης* που διαμορφώνεται σε μεγάλο βαθμό από την παρεμβολή φωτογραφικών, ψηφιακών και διαφημιστικών εικόνων, οι οποίες ‘εμφυτεύουν’ αναμνήσεις στο άτομο και μεθοδεύουν συγκεκριμένους τρόπους με τους οποίους να θυμάται και να ‘βλέπει’ τα πράγματα. Η ύπαρξη, η προσωπικότητα, η μνήμη και το ασυνείδητο επαναπροσδιορίζονται μέσα από την ανάπτυξη μιας *καινούργιας γραμματικής* της πληροφορικής τεχνολογίας. Φαίνεται ότι στην εποχή της πληροφορίας γινόμαστε μάρτυρες του σχηματισμού μιας οπτικοποίησης των πάντων χωρίς ξεκάθαρη βάση και μονιμότητα πέρα από αυτήν της νοητικής (mental) και ‘τεχνοκρατικής’ (instrumental) οπτικής μνήμης.

Ταυτόχρονα, δυνάμεις όπως αυτές που προβάλλονται –για παράδειγμα, μέσω των υπερ-ηρώων στα κινούμενα σχέδια ή και στον ‘αθλητισμό’- υπόσχονται μια σχεδόν εξωγήινη, μη ανθρώπινη προέκταση των σωματικών δυνατοτήτων στο χώρο, καθώς επίσης και την ικανότητα εξαπάτησης του χρόνου. Στο τεχνολογικό περιβάλλον της εποχής μας δίνεται συνεχώς υπερβολική έμφαση στη δράση, στη βούληση και στο ‘δυναμικό’ ή, πιο πρόσφατα, στις δεξιότητες του ανθρώπου, δημιουργώντας έτσι την εντύπωση ότι η έκφραση, «*Μπορώ, άρα, Υπάρχω*» σταδιακά αντικαθιστά το Καρτεσιανό αξίωμα, «*Σκέφτομαι, άρα, Υπάρχω*».

Υπό τις συνθήκες αυτές, φαίνεται ότι ξεχνούμε τον περιορισμό των δυνατοτήτων μας στο πλαίσιο του συμπαντικού γίνεσθαι και προσπαθούμε να διαμορφώσουμε και το μέλλον με αλαζονεία, η οποία εκδηλώνεται μέσα από ένα είδος κτητικού ατομικισμού που επιδιώκει την κυριαρχία και τον έλεγχο του μέλλοντος με βάση αντιλήψεις και/ή αναμνήσεις του παρελθόντος και του παρόντος. Με τον τρόπο αυτό τείνουμε να επαναλάβουμε το παρόν και να κατασκευάσουμε το μέλλον ως προέκταση, *πρόσθεση* ή *μίμηση* του ήδη υπαρκτού και γνωστού,

¹ Η Χρ. Κοσμίδου-Hardy είναι Πρόεδρος της ΣΥ.Ν.Θ.Ε.ΣΗ. και Επίτιμη Σύμβουλος του Π.Ι.

στερώντας από την εξέλιξη ένα από τα βασικά της στοιχεία, το άγνωστο, και βαφτίζοντας ως ‘μέλλον’ το γνωστό μας παρελθόν και παρόν. Αυτό είναι εμφανές, για παράδειγμα, στα σενάρια της σειράς *Σούπερμαν*, όπου οι κειμενογράφοι υποβάλλουν τον ήρωα σε μια διαδικασία επανάληψης, δράσης ή περιπέτειας έξω από τον καθημερινό χρόνο. Οι ιστορίες που δημιουργούνται έτσι διαδραματίζονται σ’ ένα είδος ‘ονειρικού κλίματος’², όπου το τι έχει προηγηθεί και το τι θα επακολουθήσει εμφανίζεται υπερβολικά συγκεχυμένο. Ως αποτέλεσμα αυτής της διαδικασίας, το άγνωστο μέλλον θα είναι ένα γνωστό παρελθόν και επαναλαμβανόμενο παρόν ή ένας ‘τετελεσμένος μέλλοντας’ (future perfect) που έχει ‘τετελεστεί στο παρελθόν’ (past perfected) ως ‘υπερσυντέλικος’ (ό.π.).

Η παρουσίαση αυτή έχει ως τελικό σκοπό να προσκαλέσει τους συμμετέχοντες σε ένα ‘ταξίδι’ αυτογνωσίας στο οδοιπορικό του οποίου αναγνωρίζεται ο ρόλος της μνήμης για την ολική σύνδεση παρελθόντος, παρόντος και μέλλοντος. Προτείνεται, επίσης, η εκ νέου επίσκεψη και ‘ανάμνηση’ του μέλλοντος υπό το πρίσμα μιας νέας οπτικής. Στην αύρα που θα αποπνέει το ταξίδι αυτό, ελπίζουμε να δημιουργηθούν βασικά ερεθίσματα για την απελευθέρωση των αισθήσεών μας, του νου και της ψυχής από τα ‘φρούρια’ προ-κατασκευασμένων εικόνων που είχαμε ήδη ‘επισκεφθεί’ και/ή που μας είχαν επιβληθεί.

Για την εκπλήρωση ενός τέτοιου σκοπού χρειάζεται:

- να κατανοήσουμε το παρόν σε σχέση με το ιστορικό του πλαίσιο,
- να αναγνωρίσουμε τη σημασία της προσωπικής ή και λαϊκής (popular) μνήμης για την κατανόηση της ταυτότητας (προσωπικής, εθνικής, ευρωπαϊκής),
- να αποδεχτούμε το προσωπικό και το κοινωνικό ‘παρελθόν’ ως σημαντικό μέρος μιας εξελικτικής μας διαδρομής,
- να αναγνωρίσουμε και να σεβαστούμε την πολυπλοκότητα και τη διαφορετικότητα του ιστορικού πλαισίου με βάση το οποίο δομείται η ταυτότητα,
- να αποδεχτούμε και να σεβαστούμε την άγνωστη διάσταση που βρίσκεται μπροστά μας χωρίς φόβο,
- να αποφύγουμε τη χειραγώγηση του μέλλοντος και την επιβολή ελέγχου πάνω του με αλαζονεία που οφείλεται σε ανασφάλεια και στην απουσία αυτογνωσίας,
- να συμβιβαστούμε με τα όριά μας και να τα αποδεχτούμε,
- να μην προσπαθούμε να πραγματοποιήσουμε το σύμπαν μέσα από μια τεχνολογικές ‘θεότητες’,
- να αφευθούμε στο συμπαντικό γίγνεσθαι, ,
- να αφυπνιστούμε από το ‘συγκεχυμένο ονειρικό κλίμα,’ στο οποίο είναι πιθανό να βρισκόμαστε και να δούμε τον κόσμο με την υπαρξιακή υπευθυνότητα που οφείλουμε στον εαυτό μας, στους άλλους, στη ζωή.

²Lury, C. (1998), *Prosthetic Culture: Photography, memory and identity*. London: Routledge.

"Κυρίαρχη Μνήμη VersuS Λαϊκή Μνήμη": Οι πόλεμοι της Μνήμης για την ιστορική εμπειρία των προσφύγων του 1922."

Δρ Βλάσης Αγτζίδης³

Η διαφορά των προσεγγίσεων και των ερμηνειών για το ιστορικό μεταίχμιο του 1908-1923 είναι γνωστή, όπως γνωστές είναι και οι σφοδρές συγκρούσεις για την ιστορία. Παράλληλα, γνωστή είναι η αντιπαράθεση για τις επιπτώσεις επί των μειονοτήτων της αλλαγής της εσωτερικής πολιτικής που συνέβη στην ΕΣΣΔ κατά τη δεκαετία του '30.

Αυτές οι διαφορές και τα κενά, δίνουν την ευκαιρία στον ερευνητή για αναστοχασμό πάνω σε κρίσιμα και αδιερεύνητα ζητήματα της σύγχρονης νεοελληνικής ιστορίας και κοινωνίας. Ζητήματα που είτε ανήκουν στο χώρο της κοινωνίας (νεοπρόσφυγες από την πρώην Σοβιετική Ένωση) είτε στο χώρο της ιστορίας, σχετιζόμενα με το μεγάλο γεωπολιτικό και κοινωνικό-οικονομικό μετασχηματισμό που συνέβη στην Εγγύς Ανατολή την περίοδο 1908 (κίνημα Νεότουρκων) έως 1923 (Συνθήκη Λωζάννης), αλλά και με το σοβιετικό πείραμα και ειδικότερα τη σταλινική του περίοδο.

Δίνουν επίσης την ευκαιρία να εξεταστούν οι εικόνες που διαμορφώθηκαν στον ελλαδικό χώρο για τα θέματα αυτά, ο τρόπος πρόσληψης των γεγονότων εκείνων τόσο από την κυρίαρχη εξουσία (στη μοναρχική, στη δικτατορική και στη δημοκρατική της εκδοχή) όσο και από τη διανόηση (καθεστωτική και μη), τους ιστορικούς κ.λπ. Όπως επίσης να τεθεί υπό το φως της κριτικής η «οριενταλιστική» ματιά για τα θέματα αυτά, που κυριαρχεί σε ένα σημαντικό τμήμα Νεοελλήνων ιστορικών.

Η σχετικά πρόσφατη αμφισβήτηση του ιστορικού γεγονότος της Γενοκτονίας από τμήμα της Αριστεράς, που καταλήγει σε Άρνηση (negotiationism), συμβαδίζει χρονικά και ποιοτικά με το Δεξιό αναθεωρητισμό που αποσκοπούσε στην εξαφάνιση της προσφυγικής ιστορικής Μνήμης, την πρόσφατη αποκατάσταση των υπαιτίων της Μικρασιατικής Καταστροφής και: *«...ξαναφέρνει στο προσκήνιο τη σύγκρουση Ελλαδιτών και προσφύγων, μια σύγκρουση που έχει καθορίσει την προσφυγική μνήμη, καθώς και το αίσημα αποκλεισμού της προσφυγικής μνήμης από την επίσημη ιστορία.»*

Η πολιτική του ελληνικού κράτους αποσκοπούσε οριστικά στην πλήρη ιδεολογική αφομοίωση των προσφύγων του '22 και στην απεμπόληση των ιδιαίτερων ιστορικών εμπειριών τους. Η στάση αυτή επιβλήθηκε και στο χώρο της νεοελληνικής ιδεολογίας αλλά και της επίσημης και «ανεπίσημης» ιστοριογραφίας.

Όμως η «αντι-μνήμη», δηλαδή ο χώρος της μνήμης που διαμορφώνεται από τα κάτω, άρχισε να αμφισβητεί από τη δεκαετία του '80 τα κυρίαρχα αφηγήματα. Με το αίτημα που διατυπώθηκε από τις προσφυγικές οργανώσεις για την αναγνώριση της Γενοκτονίας που υπέστησαν από τον τουρκικό εθνικισμό την περίοδο 1914-1923,

³ Ο Βλ. Αγτζίδης είναι Ιστορικός και Διδάκτωρ Σύγχρονης Ιστορίας.

αλλά και με την κριτική που άσκησαν, τόσο προς τις ελλαδικές ελίτ για την αρνητική τους στάση, όσο και προς το σταλινισμό για τη μεταχείριση αυτών που είχαν καταφύγει στην ΕΣΣΔ, αμφισβήτησαν το σύνολο των κυρίαρχων ιδεολογημάτων και την απαίτηση για επιλεκτική λύση.

**«Χορεύοντας με τους Λύκους»:
Συμβολισμοί και αποσυμβολισμοί στο παιχνίδι κυρίαρχου
‘πολιτισμού’ και διαφορετικού ‘άλλου’ υπό το φως της κριτικής
μνήμης**

Δρ Robert Muffoletto⁴

Αυτή η παρουσίαση αφορά στην επίδραση της χρήσης των συμβόλων που ‘εμφυτεύονται’ σε ποικίλα κείμενα των μίντια με στόχο την ‘κατασκευή’ του ‘άλλου’. Η παρουσίαση θα προσδιορίσει την ταυτότητα μερικών μελετών αναφορικά με την ‘κατασκευή’ του ‘άλλου’ μέσω της γλώσσας, των κειμένων και των μέσων μαζικής ενημέρωσης- εν συντομία μιας κουλτούρας συμβόλων.

Πώς οι ‘άλλοι’ κατασκευάζονται από την ιστορία που νομιμοποιεί τη μεταχείρισή τους από το κυρίαρχο ιδεολογικό πλαίσιο; Η γλώσσα ορίζει τις σχέσεις μεταξύ του τι ‘είναι’ κάτι και του τι ‘δεν είναι’. Η συνεχής χάλκευση της κοινωνικής, οικονομικής, θρησκευτικής, εθνικής ταυτότητας και άλλων επιβαλλόμενων περιγραφών ορίζει τις διαπροσωπικές σχέσεις και δικαιολογεί πολιτικές και πρακτικές. Ποιός ορίζει και ποιός ακούει.

Η εκπαίδευση είναι ένας κήρυκας ιδεολογικών απόψεων. Μέσω της πολιτείας δημιουργείται και εγκρίνεται η διδακτέα ύλη, ελέγχεται σε τοπικό και εθνικό επίπεδο και συμπληρωματικό διδακτικό υλικό και ιστορίες που διδάσκονται, δελεάζουν τον πληθυσμό, τις μάζες, μέσα σ’ ένα νοητικό πλαίσιο που ‘ορίζει’ τους άλλους. Αυτός ο ιστορικά κατασκευασμένος ορισμός των άλλων δικαιολογεί επαφές, συμπεριφορές και πρακτικές που διατηρούν τη ‘δυναμική’ των σχέσεων μεταξύ ισχυρών και ανίσχυρων.

**Σχολική ιστορία και ιστορική μνήμη:
Εξερευνώντας μια σχέση με αλήθειες και αντιφάσεις**

Όλγα Παπαδοπούλου⁵, Δρ Γιάννης Μαρμαρινός,

Το αυξανόμενο δημόσιο ενδιαφέρον για την ιστορία παίρνει συχνά τη μορφή αντιπαραθέσεων ακόμα και πολιτικών επιθέσεων. Η σχέση ανάμεσα στη δημόσια ιστορία και την ιστοριογραφία γίνεται εκρηκτική με την πολιτική χρήση της ιστορίας να ευνοεί αυτό το κλίμα. Ταυτόχρονα, η υποτυπώδης ιστορική συνείδηση και η

⁴ Ο R. Muffoletto είναι Διευθυντής του VASA Europe και μέλος του Δ.Σ. της ΣΥ.Ν.Θ.Ε.ΣΗ.

⁵ Η Ο. Παπαδοπούλου είναι Εκπαιδευτικός ΔΕ και Γενική Γραμματέας της ΣΥ.Ν.Θ.Ε.ΣΗ. Ο Γ. Μαρμαρινός είναι ομότ. Καθηγητής Φιλοσοφικής ΕΚΠΑ και Αντιπρόεδρος της ΣΥ.Ν.Θ.Ε.ΣΗ.

άγνοια που κάνει το προφανές να μοιάζει πρωτοφανές αναπόφευκτα συνδέεται και με την ιστορική εγγραμματοσύνη που προσφέρει το σχολείο. Έτσι, μπήκαμε στη διαδικασία να διερευνήσουμε στα σχολικά βιβλία της ιστορίας δημοτικού, γυμνασίου και λυκείου τις αναφορές στον Πόντο και ανασυστήνοντας την ιστορική αφήγηση να βγάλουμε τα συμπεράσματά μας για τη διαμόρφωση της ιστορικής συνείδησης και της μνήμης των μαθητών/τριών. «Σελίδες» της ιστορίας κρυμμένες στις σελίδες των σχολικών βιβλίων, διάσπαρτες και ενίοτε κατά...ποντισμένες, που δεν μπορούν να συναγωνιστούν πια τους συντελεστές της δημόσιας κοινωνικότητας, τα σωματεία, τον τύπο, την τηλεόραση, το διαδίκτυο.

**Οι λόγιες απομαγεύσεις της λαϊκής μνήμης και η μαγεία της
κυρίαρχης μνήμης:
‘Επιστημονικό ατύχημα’ ή προσπάθεια να θολώσουν τη μνήμη;
Dr/Professor Jack Whitehead⁶**

Μια εισήγηση για το Διεθνές προσυνέδριο στο Κοβεντάρειο Κέντρο της Κοζάνης την 16^η Μαΐου 2015 με θέμα «Ιστορική μνήμη και Ιστορία ως σχολικό μάθημα: ο ρόλος της Κριτικής Μνήμης σε μια διαδικασία Προσωπικής, Εθνικής και Ευρωπαϊκής αυτογνωσίας».

Οργανισμός : ΣΥ.Ν.Θ.Ε.ΣΗ.:

Αυτή η εισήγηση αναλύει τη δυναμική των σχέσεων στην ιστορική και πολιτισμική διαδικασία η οποία επηρεάζει ό,τι θεωρείται ‘λόγιο’ υποβαθμίζοντας την ιστορική μνήμη, την παράδοση και την πράξη της θύμησης ιστορικών γεγονότων γενικά. Τονίζει τη σημασία της ιστορικής μνήμης και της γοητείας της για τη ζωή.

Η παραδοσιακή / αρχική ιδέα για την ιδέα της εγγραμματοσύνης/ λογιούσης που αφορά στη γραφή, στη μελέτη ή στο περιεχόμενο της λογοτεχνίας, ειδικά για το είδος εκείνο που θεωρείται σημαντικό για την ποιότητα της μορφής, διευρύνεται για να συμπεριλάβει ψηφιακά, οπτικά δεδομένα, τα οποία εμπεριέχονται ως απόδειξη στις αφηγηματικές αναζητήσεις σε σχέση με τις εκπαιδευτικές επιδράσεις στη μάθηση.

Η ανάλυση αυτή επικεντρώνεται στη ‘λόγια’ απομάγευση της λαϊκής μνήμης μέσω της αντικατάστασής της, σε ακαδημαϊκές πραγματείες στο χώρο της εκπαιδευτικής θεωρίας, από τη γοητεία της κυρίαρχης/ επικρατούσας μνήμης, στη σύλληψη του πλαισίου και των μεθόδων εγκυρότητας της παραδοσιακής επιστημονικής γνώσης. Σκιαγραφείται μια ερευνητική προσέγγιση προερχόμενη από μία ζώσα ενεργό θεωρία, ως μια επιστημονική απάντηση, ώστε να εξουδετερωθεί η άμβλυνση της θύμησής μας. Αυτή η ερευνητική προσέγγιση εστιάζεται στις ερμηνείες των ατόμων που δέχονται τις εκπαιδευτικές επιρροές στη δική τους πορεία μάθησης, στη μάθηση των άλλων και στη μάθηση των κοινωνικών σχηματισμών μέσα στους οποίους λαμβάνει χώρα αυτή η πρακτική. Ένα διακριτό χαρακτηριστικό

⁶ Ο Dr J. Whitehead είναι Vis. Professor στο Πανεπιστήμιο Cambia University, Μεγάλη Βρετανία και Διεθνής Αντιπρόεδρος της ΣΥ.Ν.Θ.Ε.ΣΗ.

αυτού που θεωρείται εκπαιδευτική μάθηση είναι η χρήση, ως επεξηγηματικών αρχών, αξιών που φέρνουν ελπίδα για την “άνθιση” της ανθρωπότητας.

«Τι Κοζάνη, τι Λοζάνη», «Τι Σούρδος, τι Εβραίος»: Περιήγηση στα μονοπάτια του γνωστού στερεότυπου με την οπτική της κριτικής μνήμης

Στέλλα Ρουσιάδου⁷, Φωτεινή Χατζάρα

Ένα τραγούδι, ένα ανέκδοτο παραμύθι καθιστούν αυτόν που τα προσεγγίζει Οδυσσέα της αλήθειας που κρύβεται μέσα τους. Την Ιθάκη του την αναζητά με κριτική ματιά στη χώρα της τοπικής κοινωνιογνωσίας και ιστοριογνωσίας προκειμένου να επισημάνει πού σταματάει ο μύθος και πού αρχίζει η ιστορική μνήμη. Στο μύθο εμπερικλείεται το στερεότυπο της «τσιγκουνιάς» ως κοινός τόπος σύγκρισης ή/και της «εξυπνάδας» ως σημείο ανωτερότητας, ενώ στο τραγούδι χάριν ομοιοκαταληξίας η σύγκριση έρχεται μέσα από τα καιρικά φαινόμενα ως ταυτότητα με μια πόλη άλλου πολιτισμικού βεληνεκούς.

Η εισήγηση σκοπό έχει χρησιμοποιώντας το τραγούδι, το μύθο, συνεντεύξεις, ερωτηματολόγιο, την τοπική ιστορία και πληροφορίες από το ΚΙΣ, να αναδείξει την αλήθεια που εμπερικλείει ο μύθος και να επιτύχει την άρση της στερεοτυπικής σκέψης μέσα από την τοπική ιστορική μνήμη και τα τοπικά κοινωνιολογικά δεδομένα εντάσσοντάς τα με κριτική ματιά μέσα στα πλαίσια της ευρύτερης ιστοριογνωσίας και κοινωνιογνωσίας με απώτερο σκοπό αυτά να διαμορφώσουν τα εργαλεία που χρησιμοποιούνται ως αντίσταση σε ρατσιστικές συμπεριφορές, αλλά και θεραπεία τους.

Ιστορική μνήμη και το ευρωπαϊκό ενδιαφέρον για τις διαλέκτους: Η περίπτωση της ποντιακής διαλέκτου ως γλώσσας της μνήμης

Παναγιώτα Ιωακειμίδου⁸

Στην Ευρώπη οι διάλεκτοι θεωρούνται «ιστορική μνήμη» και προστατεύονται. Ισχύει η αρχή ότι μια διάλεκτος εκλείπει, μόνον όταν εξαφανισθούν πλήρως οι φυσικοί ομιλητές της. Σήμερα όλες οι διάλεκτοι πλήττονται και υφίστανται μια διαδικασία απώλειας, γι αυτό και η ΕΕ κάνει σταυροφορία και αγώνα για την διάσωσή τους.

⁷ Η Στ. Ρουσιάδου είναι Οικονομολόγος, Υπεύθυνη ΣΕΠ Ν. Κοζάνης. Η Φ. Χατζάρα είναι Φιλολόγος, πρ. Υπεύθυνη Αγωγής Υγείας Ν. Κοζάνης.

⁸ Η Π. Ιωακειμίδου είναι Εκπαιδευτικός, Φιλολόγος.

Η ποντιακή διάλεκτος είναι «γλώσσα της μνήμης». Η ποντιακή διάλεκτος διατήρησε ανέπαφο πολλές φορές ένα σημαντικό τμήμα της ομηρικής γλώσσας. Μνημεία προφορικού λόγου είναι τα ακριτικά δημοτικά τραγούδια ,ενώ η διάλεκτος διαμορφώθηκε σε γραπτό λόγο μετά τα μέσα του 19^{ου} αιώνα.

Αναφορά σε παραδείγματα από την ερευνά μας σχετικά με την συνέχεια της ομηρικής γλώσσας στην ποντιακή διάλεκτο.

Η Ευρώπη, αναζητώντας την ταυτότητα της μέσα από έναν πολιτιστικό πλουραλισμό, ενθαρρύνει και χρηματοδοτεί προσπάθειες διδασκαλίας και διάσωσης των διαλέκτων, ανάμεσα τους και η ποντιακή.

Σήμερα στην μέση εκπαίδευση μπορεί να αξιοποιηθεί η διδασκαλία της διαλέκτου στο μάθημα των αρχαίων ελληνικών. Τα οφέλη μια τέτοιας δραστηριότητα είναι πολλαπλά. Μέσα από τις κρίσεις των μαθητών επιβεβαιώνονται οι θεωρητικές προσεγγίσεις .

Οι μαθητές πρέπει να κατανοούν την πολυμορφία της γλώσσας μέσα από τις διαλέκτους και να μπορούν να «σταθούν» σε όποιο πλαίσιο επικοινωνίας βρεθούν.

Η ανάκληση της ιστορικής μνήμης στους πόντιους πρώτης και δεύτερης γενιάς. Η μνήμη αυτή συντηρήθηκε με πολλούς τρόπους συντηρήθηκε αυτή η μνήμη : τον χορό, την λύρα, το τραγούδι, την γλώσσα. Κυκλοφορούν περιοδικά και εφημερίδες στην διάλεκτο ,τα οποία δημοσιεύουν ανέκδοτα, παραμύθια, ήθη, έθιμα, λαϊκές διηγήσεις και όλα αυτά συντείνουν στην διατήρηση της ιστορικής μνήμης και το πέρασμά της και στις επόμενες γενιές.

Σήμερα η επιβίωση της διαλέκτου είναι ζωτικής σημασίας για μας. Όταν σταματήσει κανείς να σκέφτεται και να αντιλαμβάνεται τον κόσμο στην προγονική του γλώσσα, τότε αυτό, σύμφωνα με τους ειδικούς, συνεπάγεται την απώλεια σημαντικών ικανοτήτων του εγκεφάλου, οι οποίες δύσκολα θα αντικατασταθούν. Αποτελεί, επίσης, και πηγή ψυχικού πόνου και κοινωνικού αποπροσανατολισμού για εκατοντάδες χιλιάδες ανθρώπους που παλεύουν να αποκτήσουν μια νέα ταυτότητα χωρίς να έχουν τις λέξεις να εκφράσουν αυτή την αγωνία.

Το κυρίαρχο γλωσσικό όργανο είναι βέβαια η ΝΕ ,αλλά η διάλεκτός μας έχει κάποια χαρακτηριστικά και πλεονεκτήματα που υπάρχουν στην ΝΕ , γι αυτό και εξακολουθούμε να την χρησιμοποιούμε κάθε φορά που μας το επιτρέπουν οι συνθήκες, είναι η γλώσσα της μνήμης και της καρδιάς μας.

**Κοζάνη – Οδοιπορικό στο Χρόνο.
Ο ρόλος του συλλέκτη στη διάσωση της μνήμης**

Γιάννης Τσιομπάνος⁹, Ιστορικός- Αρχαιολόγος, Συλλέκτης

Μαζεύω πέτρες, γραμματόσημα,
πώματα από φάρμακα, σπασμένα γυαλικά,
πτώματα από τον ουρανό,
λουλούδια
κι ότι καλό
σ' αυτόν τον άγριο κόσμο
κινδυνεύει...

«απόσπασμα από τον Συλλέκτη του Μίλτου Σαχτούρη»

Ο όρος συλλέκτης με τα παράγωγά του, τελευταία, όλο και περισσότερο παρουσιάζονται στο λεξιλόγιό μας. Όπως επίσης αρκετοί συνηθίζουν να αναφέρονται και στον όρο Χρηματιστήριο της Τέχνης ή στο χαρακτηρισμό ενός συλλέκτη ως επενδυτή. Αυτό όμως που περιγράφει περισσότερο απ' όλα έναν συλλέκτη είναι ο χαρακτηρισμός του διασώστη της μνήμης.

Πολύ συχνές είναι οι αναφορές των συλλεκτών στο συναρπαστικό αυτό κυνήγι του «θησαυρού». Ένα κυνήγι όπου όλες οι αισθήσεις είναι σ' επιφυλακή και εξελίσσεται διαρκώς με πάθος, επιμονή και καρτερικότητα, με συνεχείς αναζητήσεις στα παζάρια και το Μοναστηράκι, στους πάγκους πλανόδιων πωλητών και ρακοσυλλεκτών, στις αίθουσες δημοπρασιών γνωστών οίκων του εσωτερικού και του εξωτερικού.

Μία συλλογή όμως αποκτά υπόσταση και οντότητα, όχι όταν μένει κλειστή, αλλά όταν ανοίγει τις πύλες της στο κοινό. Κι αυτός είναι άλλωστε ο τελικός σκοπός μιας συλλογής, που πολλές φορές χρειάζονται δύο και τρεις γενιές για να επιτευχθεί.

Κάποιοι αναφέρουν τους συλλέκτες ως ανθρώπους μοναχικούς, ίσως και να 'ναι αλήθεια. Ωστόσο μία από τις μεγαλύτερες χαρές που βιώνουν είναι το μοίρασμα και η συζήτηση της απόλαυσης της περιπέτειας για κάθε νέο απόκτημα. Ο συλλέκτης είναι ο δημιουργός, ο πλάστης, αυτός που δίνει ζωή σε νεκρά και δίχως αξία καμιά για τους περισσοτέρους αντικείμενα. Έχει πλήρη αίσθηση του χρέους και της αποστολής του και βλέπει τον εαυτό του περισσότερο ως προσωρινό ιδιοκτήτη ή θεματοφύλακα πολύτιμων πολιτιστικών αγαθών. Ένας εργάτης που συμβάλει με το πάθος του στη διατήρηση της ιστορικής μας μνήμης.

⁹ Ο Γ. Τσιομπάνος είναι Ιστορικός, Αρχαιολόγος, Συλλέκτης.

**«Ο Μύθος της Αρπαγής της Ευρώπης:
Κριτική περιδιάβαση στο δρόμο
για προσωπική, εθνική και ευρωπαϊκή αυτογνωσία».
Βιωματικό εργαστήριο με Βιντεοπαρουσίαση**

Χρυσούλα Κοσμίδου – Hardy

Στην προσπάθεια να προωθήσουμε τους στόχους της **Κριτικής Αυτογνωσίας και Κοινωνιογνωσίας**, είναι σημαντικό να συνειδητοποιήσουμε την προσωπική και κοινωνική μας ιστορία καθώς και τον τρόπο με τον οποίο κατανοούμε την ιστορία αυτή. Η περιγραφή, η ανάλυση και η προβληματοποίηση σύγχρονων κοινωνικών φαινομένων είναι απαραίτητη για την επίτευξη των στόχων που αναφέραμε. Στο πλαίσιο αυτής της πρακτικής δραστηριότητας η αναφορά στο έργο του Michel Foucault (1980, 1982) που σχετίζεται με την παραγωγή ‘επίσημης’ θεωρίας (*discourse*), καθώς και με το έργο του Roland Barthes (1972), που σχετίζεται με τη δημιουργία μύθων και μυθολογιών μπορεί να συμβάλει ουσιαστικά στην προώθηση των στόχων της **αυτογνωσίας και της κοινωνιογνωσίας**.

Ο τρόπος με τον οποίο κατανοούμε το παρόν και τις ποικίλες καταστάσεις στις οποίες εμπλεκόμαστε, όπως και οι παράγοντες που συνέβαλαν στη διαμόρφωση των καταστάσεων αυτών, χρειάζονται κριτική αποδόμηση. Η μετανάστευση είναι ένα σύγχρονο κοινωνικό φαινόμενο. Τα τελευταία χρόνια έχει αυξηθεί η μετανάστευση προς την Ευρώπη από άτομα που προέρχονται από χώρες οι οποίες θεωρούνται ‘αναπτυσσόμενες’ ή και χώρες του ‘ τρίτου κόσμου’. Σε μια πορεία κοινωνικής αποδόμησης δεν παίρνουμε όρους και καταστάσεις ως αναλλοίωτα δεδομένα αλλά, αντίθετα, τα προβληματιζούμε. Για παράδειγμα, ο όρος ‘ανάπτυξη’ ή ‘αναπτυγμένος’, ‘υποανάπτυκτος’ ορίζονται συνήθως με χρηματοοικονομικά, βιομηχανικά και τεχνολογικά κριτήρια. Τα ενδιαφέροντα, τα συμφέροντα και οι αξίες όσων ορίζουν καταστάσεις και έχουν τη δύναμη να παίρνουν αποφάσεις δεν αναλύονται, αλλά αποσιωπώνται και έτσι δημιουργούνται *μύθοι* που προωθούνται αποτελεσματικά μέσα από την ιδεολογία του κέρδους, του καταναλωτισμού και των Μ.Μ.Ε.

Η κριτική αποδόμηση ενός ζητήματος όπως η μετανάστευση συνεπάγεται την ανάλυση του θέματος αυτού στην πορεία της ιστορικής του εξέλιξης καθώς και τον εντοπισμό των λόγων για τους οποίους τόσο άνθρωποι αναγκάζονται να εγκαταλείψουν την πατρίδα τους, να ξεριζωθούν από την κοινωνική πραγματικότητα που γνωρίζουν και να μετακινηθούν προς το άγνωστο, παρόλα τα προβλήματα που υπάρχουν σε τέτοιες μεταβάσεις. Ενδεικτικά ερωτήματα που χρειάζεται να διατυπωθούν ως προς το ζήτημα της μετανάστευσης είναι τα ακόλουθα:

- Γιατί δεν είναι ευχαριστημένοι οι μετανάστες στη χώρα προέλευσής τους;
- Από τι προσπαθούν ξεφύγουν;
- Ποια είναι τα αίτια που οδήγησαν τη χώρα τους στην παρούσα κατάστασή της;
- Γιατί αντιμετωπίζουν δυσκολίες και προβλήματα κατά τη μετακίνησή τους σε άλλες χώρες;

- Ποια είναι μερικά από τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν κατά τη μετακίνηση και την εγκατάστασή τους σε χώρες της Ευρώπης και του Δυτικού κυρίως κόσμου;
- Με ποιες διαδικασίες και από ποιους έχουν καθοριστεί τα –γεωγραφικά ή άλλα– σύνορα του κόσμου; Ποιες είναι οι συνέπειες;
- Πώς συμμετέχουμε στη διαμόρφωση του κόσμου μέσα από τις καθημερινές αποφάσεις και συμπεριφορές μας ως πολίτες και ως εργαζόμενοι;

Σε ερωτήματα όπως τα παραπάνω χρειάζονται ειλικρινείς και υπεύθυνες απαντήσεις αν πράγματι μας ενδιαφέρει η προώθηση της Ευρωπαϊκής Κοινότητας και της διαπολιτισμικής επικοινωνίας. Μια τέτοια επικοινωνία χρειάζεται να βασιστεί σε στάσεις και συμπεριφορές που χαρακτηρίζονται από:

- **Κατανόηση,**
- **Κριτική ανοχή του διαφορετικού άλλου, των αλλαγών και των μεταβάσεων,**
- **Προσπάθεια για διαπραγμάτευση των αναγκών μας με τις ανάγκες που έχουν και οι άλλοι,**
- **Γνησιότητα και συνέπεια στις πράξεις μας,**
- **Αυτοσεβασμός και σεβασμός των άλλων,**
- **Οριζόντιος διάλογος στην επικοινωνία,**
- **Αμοιβαία κατανόηση και αποδοχή,**
- **Αποδοχή του γεγονότος ότι υπάρχουν πολλαπλές ‘πραγματικότητες’ και ‘αλήθειες’.**

Η παρούσα πρακτική δραστηριότητα (Κοσμίδου-Hardy, 2008α, 2008β) έχει στόχο να μας δοθεί η ευκαιρία να συζητήσουμε τέτοια θέματα μέσα από ένα συνειδητό όσο και κριτικό ‘ταξίδι’ μας στο παρελθόν και μια επαν-επίσκεψη του παρόντος με οδηγό την **κριτική μνήμη** και να συνειδητοποιήσουμε τη δύναμη θεωρητικών ζητημάτων (π.χ. μύθων, επιστημονικής γνώσης, ιστορικών κειμένων αλλά και πρακτικών –Kosmidou and Usher 1992) στη διαμόρφωση της ταυτότητας,

Βιβλιογραφικές παραπομπές

- Barthes, R. (1972), *Mythologies*. London: Palladin.
- Forgacs, D. (ed. 1988), *A Gramsci Reader*. London: Lawrence and Wishart.
- Foucault, M. (1980). *Power / Knowledge*. Brighton: Harvester. Brighton: Harvester.
- Foucault, M. (1982), “The subject and power”, in Dreyfus and Rabinow (eds), *Beyond Structuralism and Hermeneutics*. Brighton: Harvester.
- Kosmidou-Hardy, C. (1997), “Is life a woman?”, *Counselling and Guidance Review*. **44-45**: 50-68 (in Greek).
- Kosmidou-Hardy, C. (2002), *PEACE: Peer Education and Conflict Elimination*. Material submitted to the European Commission as a part of the European project PEACE.
- Kosmidou, C. and Usher, R. (1992), “Experiential learning and the autonomous subject: A critical approach”, in D. Wildemeersch and T. Jansen (eds) *Adult education, experiential learning and social change: The postmodern challenge*. VUGA: Reeks Vormings – En Ontwikkelingswerk. (77-92)

Kosmidou-Hardy, C. and Krivas S. (2000), *Gender and occupational Choices: Education of Counselling and Guidance Professionals*. Athens: Anathesis. Developed in the context of a Leonardo da Vinci Project.

Κοσμίδου-Hardy, Χρ., (2008α), *Θεωρητικά ζητήματα για τη Συμβουλευτική και τον Επαγγελματικό Προσανατολισμό*. Αθήνα: Πάντειο Πανεπιστήμιο για το Πρόγραμμα. με τίτλο Συμβουλευτικοί Ορίζοντες για τον Σχολικό Προσανατολισμό – ΣΟΣ Προσανατολισμός, Αθήνα.

Κοσμίδου-Hardy, Χρ., (2008β), *Βιωματική Εκπαίδευση για τη Συμβουλευτική και τον Επαγγελματικό Προσανατολισμό*. Αθήνα: Πάντειο Πανεπιστήμιο (ό.π.)